

EFFECTIVENESS EVALUATION FOR THE FINANCIAL ACTIVITIES DEVELOPMENT MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Oleksandr Barbiniahra¹

Received: 2021-09-06

Accepted: 2021-10-22

DOI: <http://doi.org/10.46489/gpj.2021-1-3-19>

Abstract. Enterprises carry out financial activities to achieve their economic goals and objectives. It includes actions and operations that affect its equity and long-term liabilities. Any relation to the movement of money, i.e. the inflow and outflow of cash, is associated with financial activities. The financial activities development management is aimed primarily at ensuring continuous improvement of the enterprise's financial condition. This issue is especially relevant for agricultural enterprises in Ukraine, as they belong to the country's priority sector, which depends on the development of related industries and the national economy. The effectiveness of any management process needs to be monitored and therefore evaluated. However, currently, there is no method for assessing the effectiveness of financial activities development management of agricultural enterprises, which determines the importance of this study. The purpose of the article is to develop a methodology for assessing the effectiveness of financial activities development management of agricultural enterprises and to diagnose the agricultural enterprise based on the proposed methodology. The article substantiates that under the condition of enterprise financial activities diagnostics on the basis of internal data, it is expedient to use indicators of financial condition for which there are established general or branch norms. As a result of the analysis of approaches of different authors, twenty indicators are chosen. Calculation formulas and normative values for these indicators are given. An assessment of the financial condition of State-owned enterprise "Experimental Farm" Yuzhnyi" Breeding and Genetic Institute - National Center for Seed and Variety Studies during 2015-2020 is carried out. The dynamics for financial condition indicators deviations from the norm is analyzed. The method for effectively assessing for the financial activities development management of agricultural enterprises is proposed, which is based on calculating the difference between the unit and the arithmetic mean of the absolute deviations from the norm of financial condition in the current year to the maximum deviations during the study period.

Keywords: agricultural enterprises, effectiveness of the financial activities development management, effectiveness evaluation for management, indicators of a financial condition, financial activity, financial condition.

¹ Barbiniahra Oleksandr Mykolaiovych, postgraduate, Department of Management, Faculty of Engineering and Economics, Odesa State Agrarian University, Panteleimonovskaya str., 13, 65000 Odesa, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8496-4223>

ВСТУП

Підприємства здійснюють фінансову діяльність для досягнення своїх економічних цілей та завдань. Вона включає дії та операції, які впливають на власний капітал бізнесу та довгострокові зобов'язання. Будь-яке відношення до руху грошей, тобто приплив та відтік готівки, пов'язаний з фінансовою діяльністю. Управління розвитком фінансової діяльності спрямоване, в першу чергу, на забезпечення постійного покращення фінансового стану підприємства. Особливо актуальним є дане питання для аграрних підприємств України, адже вони належать до пріоритетної галузі країни, від якої залежить розвиток суміжних галузей та національного господарства. Результативність будь-якого управлінського процесу потребує контролю, а отже й оцінювання. Однак, наразі відсутня методика оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, що й зумовлює важливість даного дослідження.

Попри те, що в науковій літературі відсутня методика оцінки ефективності управління даним процесом, існує чимало підходів до діагностики фінансового стану та оцінки фінансової діяльності підприємств.

Так, Ковтуненко, Ю. В., & Олексійчук, А. Г. (2017). зазначають, що аналіз стану передбачає діагностику внутрішнього та зовнішнього середовища, на основі чого здійснюється фінансовий аналіз.

Круш, П. В., & Якименко, Р. А. (2015) виділяють такі методи оцінювання фінансової діяльності підприємства: «метод фінансових коефіцієнтів, оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників, рейтингова оцінка, бальна оцінка, матрична оцінка, інтегральна оцінка, дискримінантні моделі».

Журавська, А. Р. (2012) використовує групи показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності. Оцінці фінансового стану аграрних підприємств України присвячені праці Баришевської, І. В., & Гуртовенко, В. М. (2015). Гангал, Л. С. (2014), Захарової Н. Ю. (2014) Мельник, М. І. (2017) тощо.

**Формулювання цілей статті
(постановка завдання)**

Метою статті є розробка методики оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств та проведення діагностики аграрного підприємства на основі запропонованої методики.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кількісна оцінка ефективності здійснюється, переважно, на основі порівняння між результатом певної діяльності та її плановим рівнем, витратами на здійснення або нормативним значенням. Для оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств вважаємо найбільш доцільним порівняння між фактичним та нормативним значенням фінансових показників. Відтак, у межах даного дослідження обрано такі показники фінансового стану підприємства, для яких існують загальні або галузеві нормативні значення (Табл. 1).

Зазначені показники фінансового стану підприємства є доцільними для використання в умовах аналізу одного підприємства, адже вони мають нормативний рівень, недосагнення або перевищення якого вказує на недоліки в управлінні розвитком фінансової діяльності підприємства. Результати оцінки фінансового стану ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» протягом 2015–2020 років на основі даних показників наведено в Табл. 2.

Аналіз розрахованих показників здійснюється на основі порівняння між

поточним та нормативним значенням, а критичність стану встановлюється на

$$\Delta k_i^t = |k_i^t - n_i|; \quad (1)$$

де Δk_i^t – абсолютне відхилення і-го показника фінансового стану підприємства від норми, k_i^t – рівень і-го показника фінансового стану в році t , n_i – нормативний рівень і-го показника.

основі розрахунку абсолютного відхилення (1).

Формула розраховується по модулю, адже на діяльність підприємства негативно впливають показники як вище, так і нижче норми.

Таблиця 1

Показники фінансового стану підприємств: формули та норми [8]

№	Показник	Формула*	Норма
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	M/LS	0,1–0,2
2	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	$(Eq - NA)/S$	>0,5
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$(Eq - NA)/CA$	>0,1
4	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$(LL + LS)/B$	0,4–0,6
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$(LL + Eq - NA)/Eq$	>0,1
6	Маржа операційного прибутку	$FO/NI \cdot 100$	>5
7	Маржа чистого прибутку	$NP/NI \cdot 100$	>1
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$NI \cdot 2/(DD + DD^{t-1})$	4,8
9	Коефіцієнт оборотності запасів	$C \cdot 2/(S + S^{t-1})$	3–6
10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$C \cdot 2/(CD + CD^{t-1})$	4,8
11	Період одного обороту запасів	$180 \cdot (S + S^{t-1})/C$	60–120
12	Період погашення дебіторської заборгованості	$180 \cdot (DD + DD^{t-1})/NI$	<75
13	Період погашення кредиторської заборгованості	$180 \cdot (CD + CD^{t-1})/C$	<75
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	CA/LS	1–3
15	Коефіцієнт реінвестування	$(R - R^{t-1} + UP - UP^{t-1})/NP$	100
16	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	CD/DD	0,99
17	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$(CA - S)/LS$	>0,5
18	Коефіцієнт фінансової автономії	Eq/B	$\geq 0,5$
19	Коефіцієнт фінансової стабільності	$Eq/(LL + LS)$	≥ 1
20	Коефіцієнт фінансової стійкості	$(Eq + LL)/B$	0,7–0,9

*М – гроші та їх еквіваленти, LS – поточні зобов'язання, Eq – власний капітал, NA – необоротні активи, S – запаси, CA – оборотні активи, LL – довгострокові зобов'язання, B – баланс, FO – фінансовий результат від операційної діяльності, NI – чистий дохід від реалізації продукції, NP – чистий прибуток, DD – дебіторська заборгованість, CD –

кредиторська заборгованість, С – собівартість, R – резервний капітал, UP – нерозподілений прибуток, t-1 – попередній рік.

Середнє Δk_i^f коефіцієнта абсолютної ліквідності ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» протягом 2015–2020 років становить 0,09, що вказує на недостатність ліквідних активів на балансі підприємства. Найбільш критичним роком даного показника є 2016, в якому абсолютне відхилення досягало 0,1. Коефіцієнт поточної ліквідності знаходився в межах норми

протягом 2015–2019 років, а у 2020 році обсяг оборотних активів став недостатнім для забезпечення поточних зобов'язань. Ще одним показником, який свідчить про недостатню здатність до вчасного погашення короткострокових зобов'язань є коефіцієнт швидкої ліквідності, який в межах досліджуваного періоду не досягав норми в середньому на 0,26.

Таблиця 2

Показники фінансового стану ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС»*

№	Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00
2	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	0,38	0,26	0,29	0,16	0,19	-0,53
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,31	0,23	0,24	0,12	0,15	-0,31
4	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,50	0,51	0,53	0,62	0,60	0,91
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,44	0,31	0,37	0,22	0,27	-2,38
6	Маржа операційного прибутку	12,79	0,32	1,76	0,83	0,11	-50,37
7	Маржа чистого прибутку	0,24	0,32	0,75	0,83	0,11	-51,39
8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	17,73	41,73	38,62	23,25	22,21	8,83
9	Коефіцієнт оборотності запасів	0,83	2,44	3,08	2,55	2,65	1,78
10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,54	6,48	10,04	4,52	4,83	3,61
11	Період одного обороту запасів	435,92	147,41	117,02	141,44	136,07	202,59
12	Період погашення дебіторської заборгованості	20,30	8,63	9,32	15,48	16,21	40,79
13	Період погашення кредиторської заборгованості	233,91	55,55	35,86	79,59	74,57	99,78
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,44	1,30	1,32	1,14	1,18	0,76
15	Коефіцієнт реінвестування	6,40	1,00	1,00	0,71	1,00	1,00
16	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	8,17	3,30	3,59	5,36	3,22	3,33
17	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,28	0,13	0,21	0,26	0,23	0,32
18	Коефіцієнт фінансової автономії	0,50	0,49	0,47	0,38	0,40	0,09
19	Коефіцієнт фінансової стабільності	0,99	0,98	0,88	0,62	0,67	0,10
20	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,50	0,49	0,47	0,38	0,40	0,09

*розраховано автором на основі «Звіту про фінансовий стан» та «Звіту про фінансові результати» ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС», 2015–2020 рр.

Протягом досліджуваного періоду відзначається тенденція до збільшення відхилення від норми рівня коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами запасів (від 0,12 у 2015 році до 1,03 у 2020 році), що свідчить про зниження стійкості підприємства і збільшення залежності від короткострокового фінансування. Відтак, безперебійність діяльності ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» суттєвим чином залежить від доступності довгострокових та короткострокових фінансових інструментів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами досліджуваного підприємства був в межах норми протягом 2015–2019 років, а у 2020 році відхилився від норми на 0,41. Це свідчить про те, що в останньому періоді відбулося різке погіршення фінансової стійкості, що вказує на загрозу для здійснення основної діяльності зазначеного аграрного підприємства.

Фінансова діяльність ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» в межах 2015–2019 років дозволяла зберігати нормативне значення коефіцієнта концентрації позикового капіталу, а в 2020 році показник перевищив норму на 0,31, що свідчить про збільшення ймовірності настання фінансових ризиків, адже обсяг позикового капіталу наближається до обсягу власного капіталу.

Формування коефіцієнта маневреності власного капіталу, як і два попередні показники, вказує на відхилення від норми у 2020 році (-2,38 проти 0,1). Від'ємне значення індикатора свідчить про спрямування фінансових ресурсів переважно на забезпечення необоротних засобів, отже фінансове забезпечення оборотних засобів повинно здійснюватися завдяки борговим інструментам, що являється дестабілізуючим фактором.

Досліджуване аграрне підприємство мало високий рівень маржі операційного прибутку тільки у 2015 році, що свідчило про більш ефективне управління витратами у порівнянні з наступними періодами. Починаючи з 2016 року відбувалося зниження зазначеного показника в середньому на 12,63 щороку, що вказує на деградацію механізму управління потоками витрат. Щодо маржі чистого прибутку, то норми не було досягнуто в жодному із розглянутих періодів (Кобилецький, n.d.)

Протягом досліджуваного періоду коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості підприємства мав високий рівень (в середньому 25,39), хоча нормою для аграрної сфери вважається 4,8. Однак, відзначається тенденція до нормалізації рівня показника, що свідчить про налагодження управління щодо цього напрямку управління розвитком фінансової діяльності. Щодо коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, за досліджуваний період він відхилився в середньому на 1,94 від норми (4,8). При цьому співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості вказує на те, що за шість років кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську в середньому на в 4,49 разів, хоча вони мають бути приблизно на однаковому рівні. Це свідчить про наявність кризи ліквідності, яка була найбільш гострою у 2015 році.

Період погашення дебіторської заборгованості, зважаючи на високий рівень її оборотності протягом досліджуваного періоду знаходиться в межах норми (в середньому 18 днів). Відповідно, зважаючи на недостатню оборотність кредиторської заборгованості, середній період її погашення становить 97 днів, що на 22 дні перевищує норму для аграрного сектора.

Аналіз коефіцієнта оборотності запасів вказує на досягнення нормативного рівня у 2017 році, що було досягнуто завдяки збільшенню собівартості реалізованої продукції. Однак, починаючи з 2018 року рівень показника знижується через перевищення темпів зростання запасів над темпом зростання собівартості реалізованої продукції підприємства. Відповідно, один оборот запасів у 2015–2016 становить 292 дні, у 2017 році – 117 днів (при нормі 60–120), у протягом 2018–2020 – 160 днів. Це свідчить про некоректне планування необхідного обсягу запасів відповідно до очікуваних продаж.

Коефіцієнт реінвестування, як індикатор ефективності розподілу прибутку підприємства, тобто дивідендної політики. Рівень показника ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» у 2015 році в 6,4 раза перевищував норму, що вказує на формування резервного капіталу не тільки завдяки отриманому прибутку. У 2016, 2018, 2019 та 2020 роках показник досягав нормативного значення, а тільки у 2017 році був нижчим за норму, тобто 29% чистого прибутку не було направлено на реінвестування діяльності.

Фінансова автономія
досліджуваного підприємства

відзначалася тільки у 2015 році, протягом 2016–2020 років мала тенденцію до формування фінансової залежності (коефіцієнт фінансової автономії зменшувався в середньому на 0,08 щороку протягом досліджуваного періоду). Зазначена тенденція свідчить про неефективність процесу формування структури капіталу даного аграрного підприємства. Відповідним чином змінювалася фінансова стабільність ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» (з 0,99 у 2015 році до 0,1 у 2020 році), що свідчить про загострення питання настання фінансових ризиків. Середнє відхилення коефіцієнта фінансової стійкості від норми становило 0,31, що є результатом недостатнього обсягу власного капіталу підприємства та уникненням довгострокового фінансування діяльності.

Попри те, що розрахунок переліку зазначених показників дозволяє визначити критичні точки фінансової діяльності підприємства, вони не дають змоги швидко встановити факт покращення чи погіршення поточного стану справ у порівнянні з попередніми періодами. З цією метою доцільно розрахувати відносне відхилення (2).

$$d_i^t = \frac{\Delta k_i^t}{\Delta k_i^{max}}; \quad (2)$$

де d_i^t – відношення абсолютного відхилення i -го показника фінансового стану підприємства у році t від норми до максимального абсолютного відхилення протягом досліджуваного періоду. $d_i^t \in [0; 1]$, тобто індикатор прийматиме нульове значення за умови відсутності відхилення показника фінансового стану від нормативного

рівня, а 1 – за умови, що відхилення у році t є найвищим за досліджуваний проміжок часу.

Зміну відхилень від норми показників фінансового стану ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» у 2020 році, порівняно з 2015 роком наведено на рис. 1.

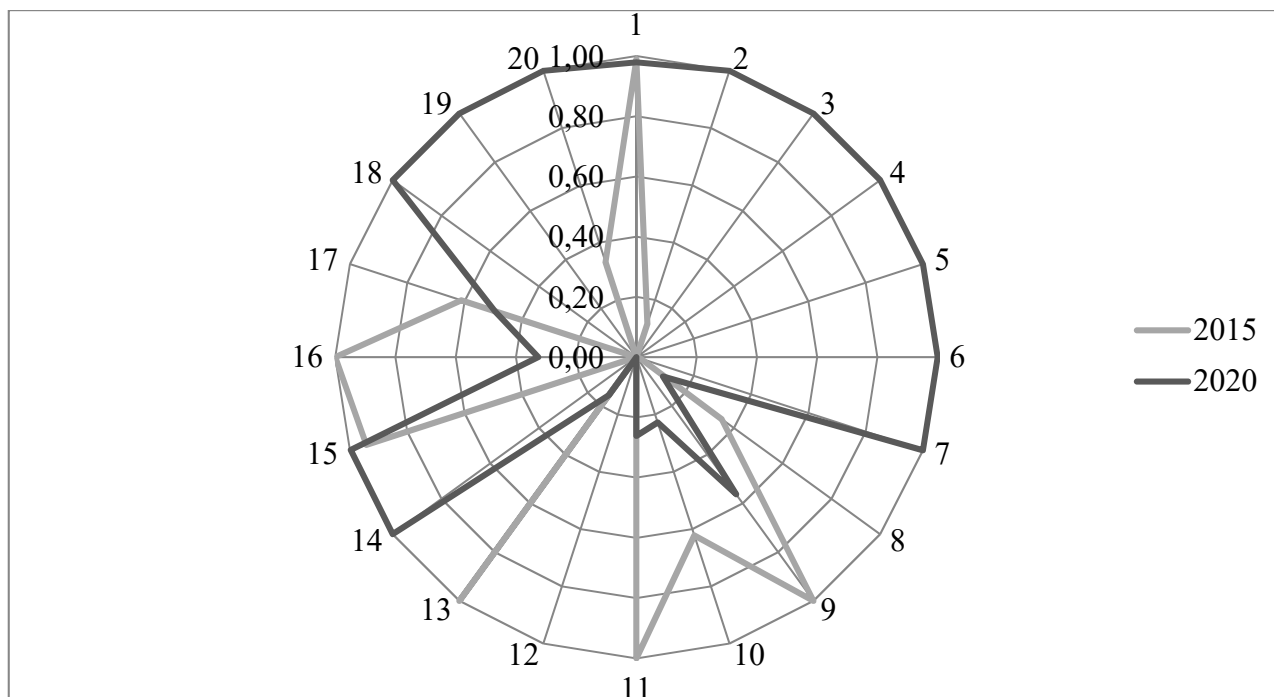

Рис. 1. Відношення абсолютних відхилень показників фінансового стану ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС» у 2015 та 2020 роках до максимальних абсолютних відхилень*

*розраховано автором; 1–20 номери показників фінансового стану відповідно до Табл.2

Наближення d_i^t до одиниці на Рис. 1 свідчить про досягнення найбільшого відхилення від норми за шість років (з 2015 до 2020). Сума отриманих показників вказує на загальне відхилення зазначених показників від норми і коливається від 0 до 20. Відповідно, їх середнє арифметичне є приведенням до одиниці, тобто вказує частку, якої не вистачає для досягнення

ефективного управління розвитком фінансової діяльності аграрного підприємства. Відтак, різниця між одиницею та середнім арифметичним відношень абсолютних відхилень від норми показників фінансового стану у поточному році до максимальних відхилень протягом досліджуваного періоду є коефіцієнтом ефективності (3).

$$E^t = 1 - \sum_{i=1}^n \frac{d_i^t}{n} \quad (3)$$

Основними перевагами запропонованого коефіцієнта є:

- простота розрахунку і доступність інформації, адже даними є показники балансу підприємства та звіту про фінансові результати;
- дозволяє не тільки встановити факт досягнення (або недосягнення) нормативного рівня за кожним

окремим показником, а й динаміку у часі;

- надає можливість комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства.

Результати розрахунку коефіцієнта ефективності управління розвитком фінансової діяльності ДП «Дослідне господарство «Южний» наведено на Рис. 2.

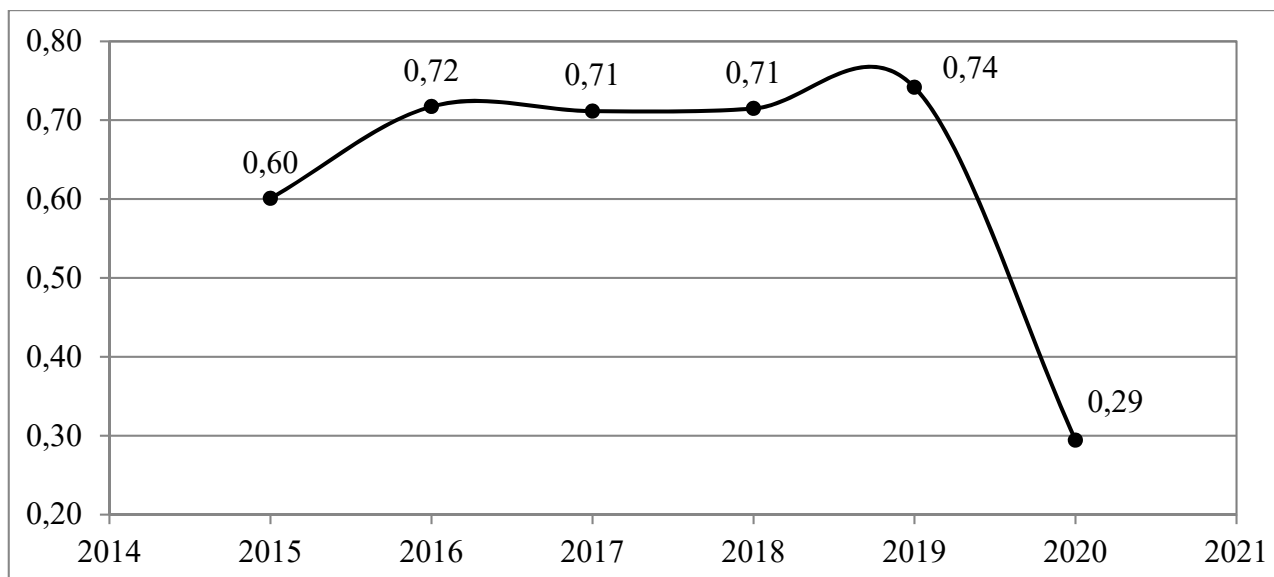

Рис. 2. Коефіцієнт ефективності управління розвитком фінансової діяльності ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС», 2015–2020 рр.*

*розраховано автором

Протягом 2015–2019 років відзначалася незначна позитивна динаміка розвитку фінансової діяльності ДП «Дослідне господарство «Южний», на що вказує середньорічне зростання коефіцієнта ефективності управління на 4%. Однак, у 2020 році фінансова діяльність аграрного підприємства здійснювалася за «старими» правилами, тобто не відповідала новим умовам, які склалися у результаті обмежувальних заходів та нестабільного середовища в умовах поширення коронавірусу Covid-19. Отже, за останній рік відсутність адекватного управління розвитком фінансової діяльності проявлялася у найменшому рівні ефективності 11-ти показників фінансового стану із 20-ти.

ВИСНОВКИ

Управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств України постає важливим питанням, яке потребує контролю та оцінювання в умовах мінливого зовнішнього середовища. У результаті дослідження запропоновано методику оцінки ефективності управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств, яка ґрунтується на обчисленні різниці між одиницею та середнім арифметичним відношень абсолютних відхилень від норми показників фінансового стану у поточному році до максимальних відхилень протягом досліджуваного періоду, що дозволяє комплексно охарактеризувати зміну фінансового стану підприємства у часі.

References

Kovtunenکو, Yu. V., & Oleksiichuk, A. H. (2017). Finansovyi analiz diialnosti pidpriemstva v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, (18), 234-238.

Krush, P. V., & Yakymenko, R. A. (2015). Metodyky otsinky finansovoi diialnosti pidpriemstva. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo*, (16), 271-276.

Zhuravska, A. R. (2012). Diahnosty finansovanoho stanu silskohospodarskykh pidpriemstv: problemy ta perspektyvy

rozvytku. *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho ahroekolohichnoho universytetu*, (2 (2)), 357-365.

Baryshevska, I. V., & Hurtovenko, V. M. (2015). Otsinka finansovoho stanu silskohospodarskykh pidpriemstv. *Visnyk KhNAU. Seriya: Ekonomichni nauky*, (4), 116-122.

Hanhal, L. S. (2014). Analiz finansovoho stanu ahrarnykh pidpriemstv riznykh orhanizatsiino-pravovykh form ta shliakhy yoho polipshennia. *Innovatsiina ekonomika*, (2), 58-70.

Zakharova, N. Yu. (2014). Finansovo-ekonomichni chynnyky zmitsnennia finansovoho stanu ahrarnykh pidpriemstv. *Zbirnyk naukovykh prats*

Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), (1), 116-120.

Melnyk, M. I. (2017). Modeliuvannia ta otsinka finansovoho stanu silskohospodarskykh ahroformuvan Ukrainy ta Polshchi. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, (5 (1)), 168-175.

Kobyletskyi, V.R. (n.d.) Slovnyk ekonomiko-finansovykh pokaznykiv, koefitsientiv, indykatoriv. *Onlain-zhurnal «Financial Analysis online»*. URL: <https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikiv> (date of application: 02.04.2021)